

Grażyna Dyrda

Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna
im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu

ROLA TURYSTYKI EDUKACYJNEJ W REALIZACJI KONCEPCJI TURYSTYKI ZRÓWNOWAŻONEJ NA POGÓRZU DYNOWSKIM

Streszczenie

Koncepcja turystyki zrównoważonej znajduje swoje odzwierciedlenie w rozwoju tych form turystyki, które realizowane są z poszanowaniem przyrodniczych, kulturowych i społecznych wartości obszaru recepcji. Turystyka edukacyjna, będąca segmentem turystyki kulturowej, doskonale wpisuje się w ideę rozwoju zrównoważonego. Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze Pogórza Dynowskiego stanowi istotną determinantę kreacji produktów regionalnej turystyki edukacyjnej, szczególnie w zakresie podróży studyjnych, tematycznych i seminarijnych. Wymagałoby to jednak wsparcia ze strony regionalnych organizacji turystycznych oraz bezpośrednich inicjatyw lokalnych władz samorządowych, ich związków i stowarzyszeń, a także współpracy z przedstawicielami sektora edukacji i szkolnictwa wyższego. Niniejsze opracowanie zawiera analizę uwarunkowań rozwoju turystyki edukacyjnej na obszarze Pogórza Dynowskiego.

Słowa kluczowe: turystyka zrównoważona, turystyka edukacyjna, podróże studyjne, podróże tematyczne

THE ROLE OF THE EDUCATIONAL TOURISM IN REALIZATION OF SUSTAINABLE TOURISM CONCEPT OF THE DYNOWSKIE FOOTHILLS

Summary

The concept of sustainable tourism is reflected in the development of these forms of tourism, which are carried out with respect for the natural, cultural and social values of an area of reception. Educational tourism, which is a section of cultural tourism, fits perfectly in the idea of sustainable development. Cultural heritage and natural history of the Dynowskie Foothills area is an important determinant of regional products creation, especially in the range of study tours, thematic and seminars trips. However, it would require the support of the regional tourist organization and direct local initiatives of local authorities and their associations as well as cooperation with representatives of the education and higher education sectors. This study contains an analysis of the educational tourism development in the area of the Dynowskie Foothills.

Keywords: sustainable tourism, educational tourism, study tours, themed trips

1. Wprowadzenie

Zrównoważony rozwój turystyki winien umożliwiać realizację potrzeb współczesnych turystów i regionów turystycznych z uwzględnieniem ochrony możliwości przyszłych konsumentów i producentów. Konieczna jest kreacja produktu turystycznego,

odpowiadającego potrzebom społeczno-gospodarczym i równocześnie zachowującego tożsamość kulturową, ekosystem oraz różnorodność biologiczną obszaru recepcji.

Zrównoważony rozwój turystyki na danym obszarze recepcji musi być zaplanowany. Wymaga to opracowania oraz wdrożenia regionalnych i lokalnych programów rozwoju turystyki, dostosowanych do specyfiki naturalnych i antropogenicznych walorów obszaru oraz kształtowania infrastruktury turystycznej w sposób niezagrażający dziedzictwu przyrodniczemu i kulturowemu. Szczególnie wspierany powinien być rozwój tych form turystyki, które pozostają w zgodzie z ideą rozwoju zrównoważonego. Należy do nich turystyka edukacyjna, stanowiąca jeden z segmentów turystyki kulturowej. Różne produkty tego rodzaju turystyki posiadają nie tylko element poznawczy, ale kształtują poszanowanie odrębności kulturowej zwiedzanych obszarów oraz ich materialnego dziedzictwa i środowiska przyrodniczego.

Pogórze Dynowskie to wciąż mało znany obszar recepcji turystycznej, posiadający bogate walory przyrodnicze i antropogeniczne, które należy równocześnie chronić i popularyzować. Sprzyjać temu może rozwój turystyki edukacyjnej, spełniającej postulaty turystyki zrównoważonej.

Celem opracowania jest dokonanie analizy uwarunkowań oraz próba wskazania działań, które sprzyjałyby kształtowaniu produktu turystyki edukacyjnej na obszarze Pogórza Dynowskiego.

2. Produkty turystyki edukacyjnej a koncepcja turystyki zrównoważonej

Koncepcja turystyki zrównoważonej stanowi efekt poszukiwań rozwiązań alternatywnych dla typowej turystyki masowej, przy czym za szczególnie istotny problem należałoby uznać regulację rozmiarów i form ruchu turystycznego oraz odpowiednie zarządzanie gospodarką turystyczną na obszarze recepcji¹. Definicje turystyki zrównoważonej uwzględniają ekologiczne, ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju zrównoważonego². Turystyka zrównoważona to każda forma rozwoju turystycznego, zarządzania turystyką czy aktywności turystycznej, zachowująca ekologiczną, społeczną i ekonomiczną integralność terenów oraz ich zasoby naturalne i kulturowe³. Koncepcja turystyki zrównoważonej znajduje odzwierciedlenie w różnych produktach turystycznych, kreowanych na bazie walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego⁴. Należałoby jednak zauważyć, że znaczny stopień zróżnicowania obszarów recepcji pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz potencjału zasobów przyrodniczych i kulturowych, powoduje niekiedy trudności w realizacji tej koncepcji⁵. Dlatego też szczególnie ważne jest kształtowanie takich postaw turystów i organizatorów turystyki, które byłyby etycznie i społecznie korzystne dla obszarów recepcji

¹ A. Kowalczyk (red.), *Turystyka zrównoważona*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 26–27.

² A. Niezgoda, *Obszar recepcji turystycznej w warunkach rozwoju zrównoważonego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2006, s. 67.

³ D. Zaręba, *Ekoturystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 45.

⁴ A. Kowalczyk (red.), *Turystyka zrównoważona...*, *op. cit.*, s. 34.

⁵ W. Kurek (red.), *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 435.

turystycznej, stwarzając warunki ich zrównoważonego rozwoju⁶. Założenia koncepcji turystyki zrównoważonej mogą być wykorzystane w stymulowaniu rozwoju turystyki edukacyjnej oraz w procesie kreacji jej produktów.

Turystyka edukacyjna obejmuje podróże ukierunkowane na poszerzenie wiedzy uczestników w określonej dziedzinie lub temacie. Podróże te mogą mieć charakter przedsięwzięć samodzielnych, niezależnych od innych działań edukacyjnych lub wspierać proces kształcenia uczestników odbywający się w miejscu ich zamieszkania. Klasycznymi produktami turystyki edukacyjnej są podróże studyjne, tematyczne, językowe i seminaryjne⁷. Ponadto, można wyróżnić quasi-edukacyjne produkty turystyczne, takie jak: wycieczki objazdowe, wyprawy hobbystyczne czy podróże medialne⁸.

Charakterystykę produktów turystyki edukacyjnej przedstawiono w tabeli 1.

Tab. 1. Produkty turystyki edukacyjnej

Rodzaj produktu	Charakterystyka produktu
Podróż studyjna	Wyprawa o charakterze kulturowo-edukacyjnym o ściśle określonym programie, z niewielką liczbą uczestników, kierowana przez wykwalifikowanego pilota-przewodnika.
Podróż tematyczna	Zaplanowana wyprawa turystyczna, której program zbudowany jest głównie wokół wiodącego tematu z zakresu szeroko rozumianej kultury.
Podróż językowa	Wielodniowy wyjazd, którego celem jest uzyskanie lub pogłębienie, w sposób zorganizowany, znajomości języka obcego.
Podróż seminaryjna	Wyprawa edukacyjna organizowana dla uczestników, zaplanowanego szerzej, programu edukacyjnego na poziomie akademickim.
Wycieczka objazdowa	Wielodniowa wyprawa ukierunkowana na zwiedzanie atrakcyjnego turystycznie obszaru z fakultatywnymi elementami programu.
Wyprawa hobbystyczna	Wyprawa dla ograniczonej liczby uczestników z programem skoncentrowanym na zasobach zwiedzanego obszaru, dobranych zgodnie z wąsko pojętym hobby danej grupy.
Podróż medialna	Wyjazd promocyjny, którego celem jest zapoznanie przedstawicieli mass mediów i touroperatorów z konkretną destynacją turystyczną.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie A. Mikos von Rohrscheidt, *Turystyka kulturowa...*, op. cit., s. 78, 83, 88, 92; A. Mikos von Rohrscheidt, *Podróże studyjne...*, op. cit., s. 125–126.

Analizując przedstawioną klasyfikację turystyki edukacyjnej, nie sposób nie zauważyć, że granice pomiędzy poszczególnymi produktami są dość płynne. Możliwość kształtowania rozbudowanej obszarowej oferty tych produktów uzależniona jest od stopnia koncentracji na danym terenie atrakcyjnych i rozpoznawalnych walorów turystycznych. W przypadku obszarów o ograniczonej liczbie takich zasobów, za celową należałoby uznać kreację regionalnych produktów zintegrowanych w postaci podróży tematycznych, których podstawą mogą być istniejące szlaki turystyczne. Budowanie pozycji rynkowej produktów turystyki edukacyjnej wymaga odpowiednich działań promujących destynacje turystyczne, co jest istotne nie tylko z uwagi na komercjalizację tych produktów, ale również ze względu na realizację koncepcji turystyki zrównoważonej.

⁶ G. Gołębski (red.), *Kompendium wiedzy o turystyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 370.

⁷ A. Mikos von Rohrscheidt, *Turystyka kulturowa – fenomen, potencjał, perspektywy*, GWSHM Milenium, Gniezno 2008, s. 77.

⁸ A. Mikos von Rohrscheidt, *Podróże studyjne jako klasyczna forma turystyki kulturowej*, [w:] *Współczesne formy turystyki kulturowej*, (red.) K. Buczkowska, A. Mikos von Rohrscheidt, Wydawnictwo AWF w Poznaniu, Poznań 2009, s. 125–126.

3. Uwarunkowania kreacji produktu turystyki edukacyjnej na Pogórzu Dynowskim

Pogórze Dynowskie to obszar, na którym podejmowane są działania służące ochronie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, a tym samym sprzyjające rozwojowi turystyki zrównoważonej. Do takich przedsięwzięć należy wdrażanie programu *Błękitny San*. Program, którego celem jest ochrona wód środkowego Sanu, zainicjowany został w 2003 r. przez Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego. Efekty realizacji programu mają zarówno zasięg lokalny, jak i globalny. A są nimi: czyste wody Sanu i jego dorzecza, czyste środowisko, rozwój turystyki w dolinie Sanu, mniej zanieczyszczeń w Wiśle i w Bałtyku, zachowanie walorów przyrodniczych oraz licznych gatunków flory i fauny⁹.

Zrównoważony rozwój turystyki na Pogórzu Dynowskim uwarunkowany jest kreacją odpowiednich produktów turystycznych, wśród których szczególnie pożądane są edukacyjne produkty turystyczne. Oceniając możliwości rozwoju turystyki edukacyjnej na tym obszarze recepcji, należałoby wziąć pod uwagę takie czynniki, jak:

- ♦ charakter walorów turystycznych oraz ich atrakcyjność,
- ♦ rozpoznawalność tego obszaru recepcji w kraju i w regionie,
- ♦ historyczne, kulturowe oraz funkcjonalne powiązania Pogórza Dynowskiego z innymi obszarami recepcji turystycznej.

Walory turystyczne Pogórza Dynowskiego – rzeźba terenu, urozmaicony krajobraz, różnorodna flora i fauna, bogaty folklor oraz zabytki kultury materialnej – mogą stanowić podstawę kreacji regionalnych produktów turystyki edukacyjnej. Atrakcyjność turystyczna parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody predestynuje ten obszar do organizacji przyrodniczych podróży tematycznych obejmujących Przemysko-Dynowski Obszar Chronionego Krajobrazu, Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków NATURA 2000 czy też ścieżkę przyrodniczą „Kopaniny” w Dąbrówce Starzeńskiej¹⁰. Rozwój turystyki edukacyjnej może bazować na materialnych obiektach dziedzictwa kulturowego oraz na jego sferze niematerialnej.

Na obszarze Pogórza Dynowskiego występuje wiele zabytków architektonicznych. Są to przede wszystkim budowle sakralne, pozostałości dawnych zamków, pałaców i zabudowań wiejskich oraz obiektów przemysłowych, a wśród nich: wpisane na listę światowego dziedzictwa kultury UNESCO drewniane kościoły w Haczowie (XIV w.) i w Bliznem (XV w.), drewniana XVIII-wieczna cerkiew w Czerteżu, ślady grodziska Wiślan, ruiny XV-wiecznego zamku Kamieniec w Odrzykoniu, XVI-wieczny zamek w Dubiecku, a także XIX-wieczna, wciąż czynna kopalnia ropy naftowej w Węglówce¹¹.

Przez Pogórze Dynowskie przebiegają również dwa, rozpoznawalne w kraju i za granicą, szlaki turystyczno-kulturowe: Szlak Architektury Drewnianej oraz Szlak Naftowy¹². Rozwojowi turystyki edukacyjnej sprzyja realizacja programu „Błękitny San”,

⁹ www.pogorzedydnowskie.pl (dostęp: 6.05.2013).

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ www.epodkarpacie.com, www.pogorza.pl, www.pogorzedydnowskie.pl (dostęp: 6.05.2013).

¹² *Potencjał i gradacja wartości produktów turystycznych województwo*, Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa 2008.

ukierunkowanego na przyjazne środowisku zagospodarowanie obszaru recepcji. Rozbudowa infrastruktury turystycznej w ramach tego programu jest czynnikiem stymulującym kreację regionalnych i lokalnych produktów turystyki edukacyjnej. Przykładem takich działań jest wytyczenie rowerowej trasy przyrodniczo-edukacyjno-turystycznej „Doliną Sanu”, wyposażonej w terenowe tablice główne, tablice edukacyjne, regulaminowe oraz kierunkowe¹³.

Kształtując produkt turystyki edukacyjnej, należy mieć na uwadze jego uplasowanie rynkowe, czyli określenie docelowego segmentu nabywców. Wymaga to m.in. oceny stopnia popularności obszaru recepcji turystycznej. Wyniki badań sondażowych prowadzą do wniosku, że Pogórze Dynowskie oraz walory turystyczne tego obszaru są relatywnie słabo rozpoznawalne i sytuacja ta nie ulega poprawie. Badania ankietowe, których celem była ocena identyfikowalności i popularności walorów turystycznych Pogorza Dynowskiego, zrealizowano w dwóch etapach – w latach 2010¹⁴ i 2013 techniką kwestionariuszową, a próby badawcze dobierane były metodą snowball and network sampling¹⁵. Utworzone w ten sposób struktury sieciowe respondentów liczyły w każdym z etapów badania 200 osób, w tym 100 mieszkańców województwa podkarpackiego oraz 100 mieszkańców innych regionów Polski. Metoda doboru próby nie gwarantuje pełnej reprezentatywności, niemniej w obydwu etapach badania uzyskano istotne zróżnicowanie grupy ankietowanych. Równocześnie struktury obydwu prób okazały się porównywalne w stopniu upoważniającym do dokonania analizy wyników badania z lat 2010 i 2013. Charakterystykę respondentów przedstawiono w tabeli 2.

Tab. 2. Charakterystyka respondentów

Cechy respondentów	Warianty cech	Udział respondentów – mieszkańców (w %)			
		Podkarpacka		innych regionów	
		Wyniki badań z lat:			
		2010	2013	2010	2013
Płeć	kobieta	52,0	49,0	41,0	44,0
	mężczyzna	48,0	51,0	59,0	56,0
Wiek	do 25 lat	27,0	24,0	24,0	22,0
	26–35 lat	17,0	19,0	21,0	20,0
	36–45 lat	15,0	16,0	9,0	12,0
	46–55 lat	19,0	20,0	26,0	27,0
	powyżej 55 lat	22,0	21,0	20,0	19,0
Miejsce zamieszkania	miasto	74,0	69,0	62,0	66,0
	wieś	26,0	31,0	38,0	34,0
Wykształcenie	podstawowe, gimnazjalne	9,0	8,0	7,0	10,0
	zawodowe	16,0	13,0	14,0	6,0
	średnie, ponadgimnazjalne	58,0	59,0	55,0	58,0
	wyższe	17,0	20,0	24,0	26,0

Źródło: Badania własne

¹³ G. Dyrda, T. Maciąłek, *Uwarunkowania rozwoju turystyki zrównoważonej na obszarze Pogorza Dynowskiego w świetle założeń polityki turystycznej Unii Europejskiej*, [w:] *Ochrona środowiska w aspekcie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego Pogorza Dynowskiego*, (red.) J. Krupa, T. Soliński, Wydawnictwo ZGTPD, Dynów 2012, s. 50–51.

¹⁴ Wyniki pierwszego etapu badań zostały zaprezentowane w: G. Dyrda, T. Maciąłek, *Przesłanki kształtowania profilu turystycznego gmin Pogorza Dynowskiego*, [w:] *Turystyka wiejska, ochrona środowiska i dziedzictwo kulturowe Pogorza Dynowskiego*, (red.) J. Krupa, T. Soliński, Wydawnictwo ZGTPD, Dynów 2011, s. 21–22.

¹⁵ J. Kowal, *Metody statystyczne w badaniach sondażowych rynku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 33–34.

Analizując wyniki obydwu etapów badania (tab. 3), można stwierdzić, że Pogórze Dynowskie wciąż pozostaje słabo rozpoznawalnym obszarem geograficznym i turystycznym – jego położenia nie potrafiło wskazać 16% ankietowanych mieszkańców Podkarpacia i prawie połowa respondentów z innych województw. Mało popularne, szczególnie wśród mieszkańców innych województw, są walory turystyczne Pogorza Dynowskiego – najczęściej wymieniane są rzeki i rzeźba terenu, natomiast ponad 1/4 respondentów z województwa podkarpackiego oraz niewiele mniej niż połowa z innych regionów nie wskazała żadnego typu walorów występujących na tym obszarze.

Tab. 3. Rozpoznawalność walorów turystycznych Pogorza Dynowskiego

Kryteria rozpoznawalności walorów	Warianty odpowiedzi respondentów	Wskazania respondentów - mieszkańców (w %)			
		Podkarpacia		innych regionów	
		Wyniki badań z lat:			
		2010	2013	2010	2013
Znajomość położenia geograficznego Pogorza Dynowskiego	województwo podkarpackie	89,0	84,0	53,0	51,0
	inne regiony Polski	2,0	5,0	19,0	21,0
	brak odpowiedzi	9,0	11,0	28,0	31,0
Znajomość walorów i atrakcji turystycznych Pogorza Dynowskiego	rzeki, rzeźba terenu	72,0	74,0	53,0	51,0
	łowiska rybne	38,0	33,0	21,0	20,0
	lasy	51,0	48,0	28,0	34,0
	unikatowa przyroda	27,0	25,0	19,0	18,0
	kolejka wąskotorowa	34,0	39,0	12,0	11,0
	zabytki	19,0	18,0	13,0	16,0
	folklor	9,0	11,0	5,0	3,0
	brak skojarzeń	28,0	26,0	47,0	49,0

Źródło: Badania własne

Relatywnie słaba rozpoznawalność walorów turystycznych Pogorza Dynowskiego implikuje ograniczone możliwości kreacji konkurencyjnego produktu turystyki edukacyjnej. Pożądane byłoby więc wykorzystanie historycznych i kulturowych więzi tego obszaru recepcji turystycznej z lepiej rozpoznawalnymi regionalnymi destynacjami – z Łańcutem, Przemyślem i Bieszczadami. Regionalnymi produktami turystyki edukacyjnej mogłyby być podróże studyjne i tematyczne, kreowane jako produkty liniowe lub sieciowe, zintegrowane z bardziej znanymi i atrakcyjnymi terenami oraz miejscowościami lub ze znanymi szlakami turystycznymi. Ocena uwarunkowań kreacji regionalnego, edukacyjnego produktu turystycznego Pogorza Dynowskiego, prowadzi do wniosku, że pozycję konkurencyjną tego produktu należałoby budować poprzez przestrzenną i funkcjonalną integrację liniowych szlaków turystycznych¹⁶.

Na terenie Pogorza Dynowskiego wytyczono pewną liczbę szlaków turystycznych, ale przekształcenie ich w zintegrowane produkty turystyki edukacyjnej wymaga odpowiedniego zagospodarowania obszaru recepcji oraz uruchomienia spójnego systemu informacji turystycznej. Tematyczne szlaki turystyczne, bazując na istniejących lub tworzonych szlakach, trasach rowerowych lub ścieżkach dydaktycznych, mogłyby stać

¹⁶ G. Dyrda, S. Dyrda-Macialek, *Uwarunkowania kreacji lokalnych produktów turystycznych na Pogórzu Dynowskim*, [w:] *Ochrona środowiska, krajobraz przyrodniczy i kulturowy Pogorza Dynowskiego a rozwój turystyki*, (red.) J. Krupa, Wydawnictwo ZGTPD, Dynów 2013, s. 194–195.

się integralną częścią podróży tematycznych i studyjnych, łączących obszarowy produkt turystyczny Pogórza Dynowskiego z innymi regionalnymi i ponadregionalnymi produktami turystycznymi, takimi jak: Samochodowy turystyczno-historyczno-kulturowy szlak miast byłej Ordynacji Łańcuckiej, Szlak Naftowy, Szlak Architektury Drewnianej i wiele innych. Oferta tego typu produktów winna być skierowana przede wszystkim do młodzieży szkolnej i akademickiej, do nauczycieli oraz do turystów weekendowych, zainteresowanych nie tylko wypoczynkiem, ale również dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym Pogórza Dynowskiego.

4. Projekt podróży tematycznej: *Śladami Monachomachii i jej Autora*

Na Pogórzu Dynowskim można odnaleźć ślady związków tego obszaru z polską literaturą i jej twórcami. Dotyczy to szczególnie Dubiecka, będącego nie tylko miejscem urodzenia Ignacego Krasickiego. W Dubiecku spędził bowiem dzieciństwo Aleksander Fredro, powstały tu również dwa utwory Franciszka Karpińskiego – pieśń *Kiedy ranne wstają zorze* i kolęda *Bóg się rodzi*. Odnosząc się do tych faktów, można byłoby zaplanować literackie podróże tematyczne, obejmujące Pogórze Dynowskie oraz inne obszary recepcji turystycznej, łączące się z miejscem akcji utworów literackich lub epizodami z życia ich autorów.

Takim produktem turystyki edukacyjnej mogłaby być podróż tematyczna, zatytułowana *Śladami Monachomachii i jej Autora*. Byłby to regionalny produkt liniowy Pogórza Przemysko-Dynowskiego, wzdłuż szlaku łączącego Dubiecko z Przemyślem – być może miejscem akcji *Monachomachii*, pozycjonowany w segmencie rynkowym młodzieży szkolnej i studentów oraz w niszy miłośników kulturowych podróży literackich, których tematem wiodącym jest osoba i dzieło twórcy literatury pięknej.

Do Dubiecka, miejsca swego urodzenia w 1735 r., Ignacy Krasicki miał sentyment przez całe życie. Pisał: „O miejsce słodkie, gdzie się urodziłem! W tobie los zrządził pierwszy wątek życia...” Krasicki wspominał Dubiecko w kilku swoich utworach: w *Monachomachii*, w *Panu Podstolim* oraz w *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadkach*. Podobno o Dubiecku opowiadał często Fryderykowi II, królowi pruskiemu, którego poddanym stał się po I rozbiórce Polski.

Ignacy Krasicki opuścił Dubiecko dość szybko – uczył się w kolegium jezuickim we Lwowie oraz w seminarium duchownym w Warszawie, studiował teologię w Rzymie. Jako kapelan Stanisława Augusta przebywał na dworze królewskim w Warszawie. Będąc najpierw biskupem warmińskim, a następnie gnieźnieńskim, mieszkał w Lidzbarku Warmińskim i w Gnieźnie. Zmarł w 1801 r. w Berlinie i tam został pochowany. Z inicjatywy Juliana Ursyna Niemcewicza w 1829 r. jego prochy zostały sprowadzone do Gniezna i spoczęły w katedrze gnieźnieńskiej¹⁷.

Projektowana podróż tematyczna ma zasięg regionalny, nie obejmuje więc tych wszystkich miejsc, w których żył i tworzył Ignacy Krasicki. W Dubiecku i okolicach, czyli ziemiach pozostających pod zaborem austriackim, Krasicki – poddany króla pruskiego bywał bardzo rzadko, i brak jest trwałych pamiątek tych pobytów. Dlatego też dalsza

¹⁷ S. Achremczyk, *Ignacy Krasicki nie tylko poeta*, Wydawnictwo Littera, Olsztyn 2006.

część planowanej podróży tematycznej mogłaby się odbywać w Przemyślu – w mieście uważanym przez niektórych badaczy literatury za miejsce akcji *Monachomachii*. Ignacy Krasicki pisał w swoim poemacie heroikomicznym *Monachomachia, czyli wojna mnichów*: „...W mieście, którego nazwiska nie powiem (...), Było trzy karczmy, bram cztery ułomki, klasztorów dziewięć i gdzieś domki...” Nigdzie nie pada nazwa miasta, ale mógłby to być znany Krasickiemu Przemyśl – miasto wielu klasztorów, m.in. uwiecznionych w *Monachomachii* – oo. Karmelitów (wciąż funkcjonujący) i oo. Dominikanów (obecnie siedziba Starostwa Powiatowego). Jeżeli nawet Krasicki nie pisał o Przemyślu, to opisywał miasto, takie jak Przemyśl, i klasztory, takie jak dawne klasztory przemyskie, których mury wciąż stoją, pełniąc funkcje sakralne lub będąc siedzibami instytucji świeckich. Warto więc zaplanować podróż tematyczną, która pozwoli jej uczestnikom znaleźć się w przestrzeni noszącej ślady przeszłości opisanej przez księcia poetów, którego twórczość nie traci aktualności.

5. Podsumowanie

Kreacja produktów turystyki edukacyjnej stanowi jedną z form realizacji koncepcji turystyki zrównoważonej na Pogórzu Dynowskim. Słaba rozpoznawalność tego obszaru recepcji turystycznej powoduje konieczność poszukiwania takich form produktów turystyki edukacyjnej, które byłyby konkurencyjne na rynku regionalnym i krajowym. Wymaga to tworzenia regionalnych produktów zintegrowanych, łączących Pogórze Dynowskie z atrakcyjnymi destynacjami turystycznymi Podkarpacia.

Wśród możliwych do zaoferowania produktów turystycznych, znaczącą pozycję konkurencyjną mogłyby osiągnąć regionalne podróże tematyczne, plasowane w segmencie turystyki dzieci i młodzieży. Warto również podjąć starania o wkomponowanie zwiedzania Pogórza Dynowskiego w program ponadregionalnych podróży studyjnych. Wymagałoby to jednak bezpośrednich inicjatyw lokalnych władz samorządowych i ich związków, wsparcia ze strony organizacji turystycznych, a także współpracy z touroperatorami oraz z przedstawicielami sektora edukacji i szkolnictwa wyższego.

Bibliografia

1. Achremczyk S., *Ignacy Krasicki nie tylko poeta*, Wydawnictwo Littera, Olsztyn 2006.
2. Dyrda G., Dyrda-Maciałek S., *Uwarunkowania kreacji lokalnych produktów turystycznych na Pogórzu Dynowskim*, [w:] *Ochrona środowiska, krajobraz przyrodniczy i kulturowy Pogórza Dynowskiego a rozwój turystyki*, (red.) J. Krupa, Wydawnictwo ZGTPD, Dynów 2013.
3. Dyrda G., Maciałek T., *Przesłanki kształtowania profilu turystycznego gmin Pogórza Dynowskiego*, [w:] *Turystyka wiejska, ochrona środowiska i dziedzictwo kulturowe Pogórza Dynowskiego*, (red.) J. Krupa, T. Soliński, Wydawnictwo ZGTPD, Dynów 2011.
4. Dyrda G., Maciałek T., *Uwarunkowania rozwoju turystyki zrównoważonej na obszarze Pogórza Dynowskiego w świetle założeń polityki turystycznej Unii Europejskiej*, [w:] *Ochrona środowiska w aspekcie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego Pogórza Dynowskiego*, (red.) J. Krupa, T. Soliński, Wydawnictwo ZGTPD, Dynów 2012.
5. Gołębski G. (red.), *Kompendium wiedzy o turystyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

6. Kowal J., *Metody statystyczne w badaniach sondażowych rynku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
7. Kowalczyk A. (red.), *Turystyka zrównoważona*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
8. Kurek W. (red.), *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
9. Mikos von Rohrscheidt A., *Podróże studyjne jako klasyczna forma turystyki kulturowej*, [w:] *Współczesne formy turystyki kulturowej*, (red.) K. Buczkowska, A. Mikos von Rohrscheidt, Wydawnictwo AWF, Poznań 2009.
10. Mikos von Rohrscheidt A., *Turystyka kulturowa – fenomen, potencjał, perspektywy*, GWSHM Milenium, Gniezno 2008.
11. Niezgoda A., *Obszar recepcji turystycznej w warunkach rozwoju zrównoważonego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2006.
12. *Potencjał i gradacja wartości produktów turystycznych województwa*, POT, Warszawa 2008.
13. Zaręba D., *Ekoturystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Źródła internetowe

1. Podkarpacki Portal Turystyczny, www.epodkarpacie.com
2. Pogórze Karpackie, www.pogorza.pl
3. Związek Gmin Turystycznych Pogórze Dynowskiego, www.pogorzedynowskie.pl